

η ΕΠΟΧΗ

των βιβλίων

Τεύχος 55 •
2 - 3 Νοεμβρίου 2024

Ίαν ΜακΓιούαν «Εξιλέωση», μετάφραση: Γιάννης Σκαρπέλος, εκδόσεις Πατάκης, 2024

Ρομάντζο πέρα από διδακτισμούς και ηθικολογίες

Στην Εξιλέωση ο Ίαν ΜακΓιούαν δίνει φωνή σε μια 7χρονη αγγλίδα συγγραφέα και εστιάζει σε μια κρίσιμη περίοδο της Βρετανίας ανάμεσα στο 1935 και το 1940. Όσοι είχαν συνήθει την πρώτη περίοδο του συγγραφέα, την πιο σκοτεινή, κλειστοφοβική και μακάβρια, εδώ θα διαβάσουν ένα μυθιστόρημα που απλώνεται σε τέσσερα μέρη, από τις εξοχές της νότιας Αγγλίας προπολεμικά, στη Δουνκέρκη με την υποχώρηση του βρετανικού στρατού, στο Λονδίνο τον καιρό του πολέμου και πίσω πάλι στην εξοχή

το 1999. Στην πρώτη σελίδα παρατίθεται ένα απόσπασμα από το «Το αβαείο του Νορθάνγκερ» της Τζέιν Οστεν, μιας και στα δύο μυθιστορήματα εντοπίζονται ομοιότητες στη συμπεριφορά των ηρώων τους. Στην Εξιλέωση ανιχνεύονται επίσης επιρροές από την παράδοση της αγγλικής λογοτεχνίας: Του Χένρι Τζέιμς στο «Τι είδε η Μέιζι», της Βιρτζίνια Γουλφ στο «Κύματα» και του Ε. Μ. Φόρστερ στο «Ταξίδι στην Ινδία».

Το πρώτο μέρος διαδραματίζεται μια ζεστή καλοκαιρινή μέρα του 1935 στο εξοχικό των πλούσιων Τάλλις. Η μικρότερη κόρη, η Μπραϊόνι, μόλις δεκατριών χρονών, ζει μέσα στον κόσμο της φαντασίας και των βιβλίων της, ενώ ετοιμάζει μια θεατρική παράσταση. Η περιέργεια και η ανησυχία της για όσα συμβαίνουν στον κόσμο των μεγάλων, την πείθει ότι κάτι τρέχει με τη μεγαλύτερη αδελφή της, Σεσίλια, και τον Ρόμπι Τέονερ, τον προστατευόμενο της οικογένειας. Από μακριά τους βλέπει δίπλα στο συντριβάνι να διαφωνούν, ενώ η Σεσίλια κρατάει ένα πολύτιμο βάζο. Εκείνος είναι όμορφος, έξυπνος, παιδικός φίλος και συμφοιτητής της Σεσίλια στο πανεπιστήμιο: ο πατέρας της ανέλαβε να τον σπουδάσει όταν η μητέρα του, που δούλευε από χρόνια στην οικογένεια, απέμεινε μόνη. Ο αδελφός Ρόμπι σπάει το βάζο, η Σεσίλια τον βρίθει και βουτάει στο συντριβάνι αναζητώντας τα σπασμένα κομμάτια. Η Μπραϊόνι ερμηνεύει διαφορετικά το συμβάν και, με υστερική εγρήγορση, αναλαμβάνει να προστατέψει την αδελφή της.

Ο Ρόμπι, αναστατωμένος, γράφει ένα τολμηρό γράμμα για την Σεσίλια, όμως δεν σκοπεύει να της το στείλει και μετά ετοιμάζει ένα άλλο. Κατά κακή του τύχη δίνει το λάθος γράμμα στη Μπραϊόνι για να το πάει στην αδελφή της. Μια λέξη «απαγορευμένη», μια σεξουαλική φράση, ταράζει τα κορίτσια και πυροδοτεί τις απρόβλεπτες εξελίξεις.

Η Μπραϊόνι είναι σίγουρη πως απειλείται η Σεσίλια και η τάξη του σπιτικού τους από «κάτι βαθιά ανθρωπινό, αρσενικό». Η πεποιθήσή της δικαιώνεται όταν βλέπει στο μισοσκόταδο της βιβλιοθήκης τον Ρόμπι να αγκαλιάζει την αδελφή της. Η Μπραϊόνι πρέπει να την σώσει, να προλάβει το κακό. Λίγο αργότερα όταν η επισκέπτρια και εξαδέλφη τους Λόλα βιάζεται από έναν άγνωστο στο σκοτεινό δάσος, η Μπραϊόνι δεν αμφιβάλλει για τον δράστη. Ο Ρόμπι συλλαμβάνεται. Το παιδικό θεατρικό έργο της Μπραϊόνι δεν θα παιχθεί ενώ ένας νέος άντρας καταλήγει στη φυλακή. Ένα μικρό κορίτσι είναι ήδη ο πιο διαβολικός χαρακτήρας του μυθιστορηματος και ο ΜακΓιούαν επιστρέφει στα παλιά του λημέρια.

Σαν μια ξεχωριστή, πολεμική, νουβέλα

Στο δεύτερο μέρος, ο Ρόμπι βρίσκεται στη Γαλλία, στην άτακτη οπισθοχώρηση του αγγλικού στρατού. Αυτό το κομμάτι θα μπορούσε να σταθεί από μόνο του σαν μια ξεχωριστή, πολεμική, νουβέλα. Μοναδική του διαφυγή η σκέψη της Σεσίλια, οι λίγες ώρες που πέρασαν μαζί μετά την αποφυλάκισή του. Εκείνη είχε ξεκόψει από την οικογένειά της και προσπαθούσε να πάρει δίπλωμα νοσοκόμας. Ο Ρόμπι είναι αποφασισμένος να την παντρευτεί, να αποδείξει την αθωότητά του, να εκδικηθεί την Μπραϊόνι η οποία «ναί, ήταν παιδί. Δεν στέλνουν όμως όλα τα παιδιά κάποιον στην φυλακή με φέματα».

Στο τρίτο μέρος, η Μπραϊόνι, νοσοκόμα, ήρεμη, απρόστη αλλά πολύ εργατική, φροντίζει τους βαριά τραυματισμένους στρατιώτες, θέλοντας να ξεπλύνει τις ενόχες της, όμως ποτέ «δεν θα κατόρθωνε να διαγράψει το κακό που έκανε. Ήταν ασυγχώρητη». Επισκέπτεται τη Σεσίλια προσπαθώντας να δικαιολογήσει την παιδική της συμπεριφορά, ενώ ξαφνικά εμφανίζεται ο Ρόμπι εξοργισμένος: «Ξέρεις καθόλου πώς είναι

μέσα;» την ρωτάει με περιφρόνηση.

Η δεκαοκτάχρονη Μπραϊόνι αποτραβείται. «Έγιωθε διαγραμμένη, σαν να μην υπήρχε στο δωμάτιο, και ανακουφίστηκε». Τους αποκαλύπτει ποιος ήταν ο αληθινός βιαστής, τους υπόσχεται να αλλάξει κατάσταση στην αστυνομία. Στο μεταξύ παίρνει απάντηση από τον εκδότη και συγγραφέα Σίρουλ Κόνολλυ για το χειρόγραφο της που δεν είναι παρά η ιστορία που βίωσε και έγραφε αποζητώντας την εξιλέωση: το δούλευε σε διαφορετικές εκδοχές όλα αυτά τα χρόνια. Έτσι κι εμείς διαβάζουμε ένα κείμενο που μας καθιστά μάρτυρες όχι μόνον της βιομηχανικής της εμπειρίας αλλά και της δημιουργικής του εξέλιξης.

Τελικά υπάρχει εξιλέωση;

Στο τέταρτο μέρος, ένα σύντομο κεφάλαιο, βρισκόμαστε στο Λονδίνο το 1999. Η Μπραϊόνι είναι εβδομήντα επτά πια ετών. «Σβήνω περνώντας στην άγνοια», γράφει. Θα επιστρέψει όμως στο οικογενειακό της σπίτι, που μεταστράφηκε σε ξενοδοχείο, για να γιορτάσει τα γενέθλια της ανάμεσα σε νεότερους συγγενείς. Από το σπίτι λείπει η Σεσίλια και ο Ρόμπι, εξαφανισμένοι οριστικά από τη ζωή όλων. Η διεύγηση του αδελφού της Λίον παίζει το έργο «Η δοκιμασία της Αραμιέλλας» που βρέθηκε στο παλιό τετράδιο της Μπραϊόνι. Εκείνη αναλογίζεται το δικό της μυθιστόρημα που το ξεκίνησε το 1940 και μόλις το τελείωσε. Ωστόσο, «δεν υπάρχει εξιλέωση για τον Θεό, ή για του μυθιστοριογράφου»...

Υποδειγματικό κείμενο μεταμυθοπλαστικής γραφής

Ο Ίαν ΜακΓιούαν γράφει μια συγκλονιστική ιστορία, ένα συγχωνωτικό ρομάντζο μακριά από διδακτισμούς και ηθικολογίες. Η αγάπη του Ρόμπι και της Σεσίλια δοκιμάζεται αμείλιτα εξαιτίας ενός κοκκόβουλου φέματος. Μπορεί η Σεσίλια να μην το πίστεψε ποτέ, όμως η αποδοχή του φέματος από τον οικογενειακό της κύκλο διέσωσε έναν νέο άνθρωπο που, λόγω της ταπεινής του καταγωγής, έπρεπε να «πληρώσει» για την ομορφιά και την επιτυχία του. Η Εξιλέωση είναι ένα πολυεπίπεδο βιβλίο και καθόλου τυχαία θεωρείται το καλύτερο και πιο μελετημένο μυθιστόρημα του Ίαν ΜακΓιούαν. Την εποχή που κυκλοφόρησε γράφτηκαν δεκάδες χριτικές, ορισμένες από τους πιο σημαντικούς χριτικούς της αγγλικής λογοτεχνίας αλλά και από αναγνωρισμένους συγγραφείς όπως ο Τζον Απτάιν κ.ά. Στις σύγχρονες σπουδές λογοτεχνίας θεωρείται υποδειγματικό κείμενο μεταμυθοπλαστικής γραφής, εύφορο για πολλαπλές θεωρητικές προσεγγίσεις.

Ήτον υποψήφιο για το βραβείο Booker το 2001, όμως ο ΜακΓιούαν είχε ήδη κερδίσει το βραβείο με το μυθιστόρημα «Άμστερνταμ» το 1998. Το 2007, γυρίστηκε ταινία σε σκηνοθεσία του Τζον Ράιτ. Πάντως η Εξιλέωση παραμένει το μοναδικό βιβλίο του Ίαν ΜακΓιούαν που εμφανίζεται σε πολλές διαφορετικές λίστες με τα καλύτερα μυθιστορήματα όλων των εποχών, του 20ού αιώνα. Απομένει να δούμε την αντοχή του και στον δικό μας αιώνα.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

παρουσίαση